

číslo 33 | ročník 17/2 | vydává Nadace Pangea | zima 2023

GYMNASION

Časopis pro zážitkovou pedagogiku a neformální vzdělávání

KRUH

DĚTI SE SNŮ NEBOJÍ!

POSTŘEHY K CIRKUSOVÉ PEDAGOGICE OČIMA MICHALA PAŘÍZKA

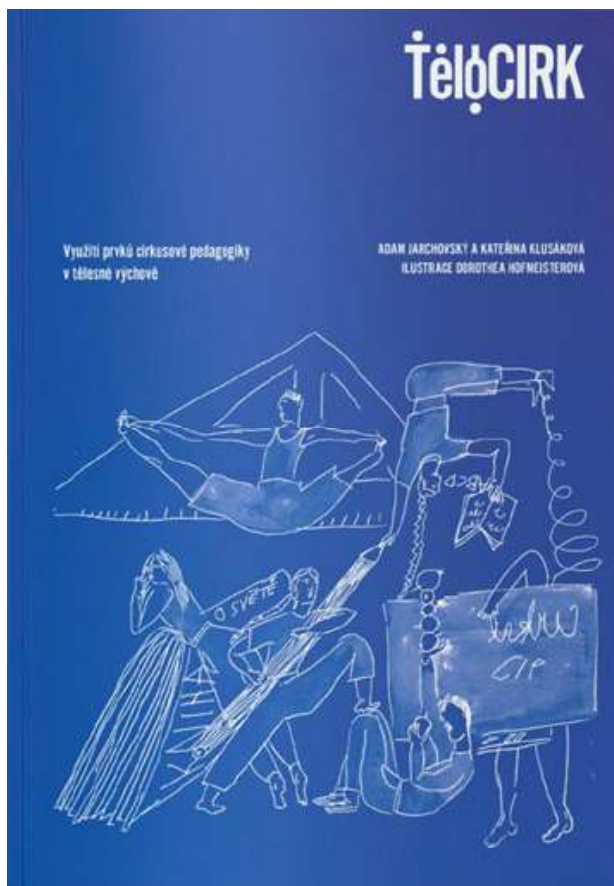
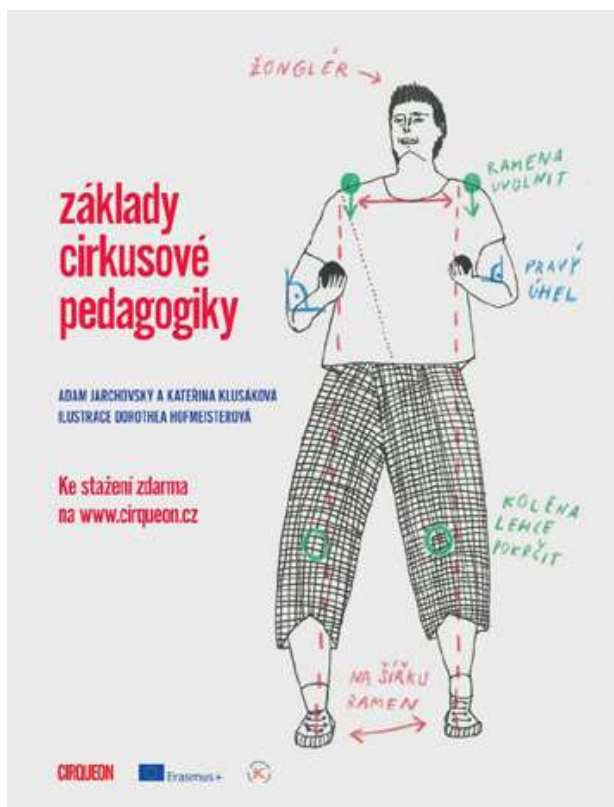
V minulém Gymnasionu vyšel článek Adama Jarchovského o tom, jak cirkusová pedagogika může přispívat k rozvoji odolnosti. V tomto čísle Gymnasionu, věnovaném kruhu, nelze cirkusovou pedagogiku nezmínit. Kruhový prostor tak typický pro cirkusové stany dnes už sice není normou, nicméně spojení kruhového uspořádání a cirkusu přetrvává. V tomto textu bych vám rád předložil vlastní zamyšlení nad vybranými tématy, která mě zaujala v knize Základy cirkusové pedagogiky (2021). Svě vlastní postřehy a zkušenosti budu prolínat s tím, co ve svých publikacích představují Adam Jarchovský a Kateřina Klusáková. Ti totiž publikovali nejen již výše zmíněnou knihu, ale i TěloCIRK (2022), který nabízí způsoby, jak přenést techniky a přístupy nového cirkusu do výuky tělocviku.

AUTOR: MICHAL PAŘÍZEK

V celém textu se budu soustředit na aspekty cirkusové pedagogiky, které mi jsou obzvláště sympatické. Na prvním místě je to vztah k výkonu, který není měřen vnějšími kritérii (časem, počtem gólů či nějakým bodovým hodnocením), ale především vnitřním uspokojením nebo radostí z toho, že mohu druhým lidem předvést to, co jsem se naučil. Reg Bolton (2004) tvrdí, že zatímco ve sportovních hrách často hrajeme proti svým přátelům, v cirkusových aktivitách (si)

hrajeme spolu. To proto, že smyslem není vyhrát, ale získat nové zkušenosti, a tak se třeba posunout dál (Jarchovský a Klusáková, 2021). S tím souvisí i název tohoto článku „Děti se snů nebojí!“ – děti (na rozdíl od mnoha dospělých) neodradí skvělé představení profesionálních klaunů, žonglérů či akrobatů.

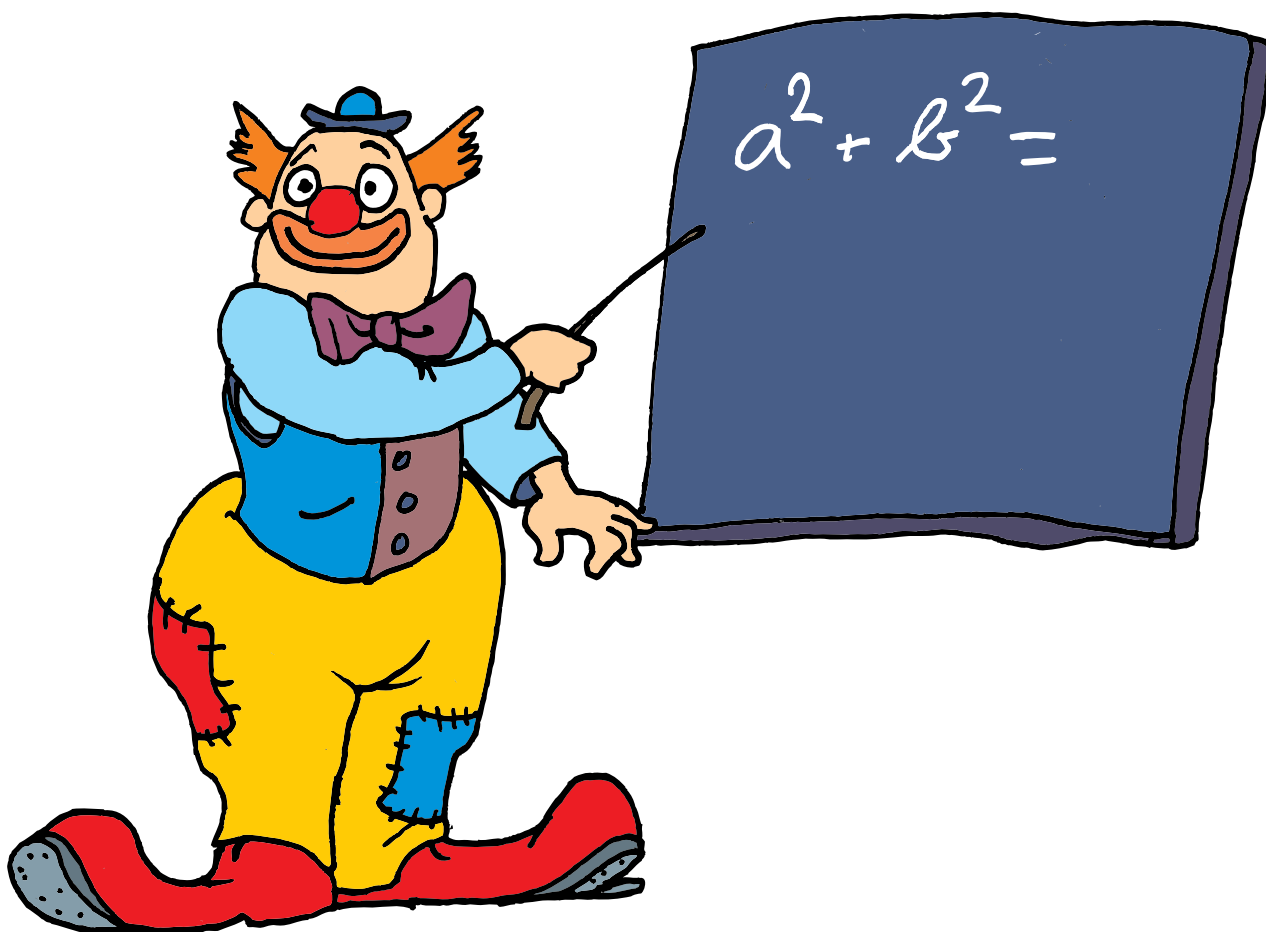
Děti si neřeknou „to nikdy nezvládnou“, ale naopak mají-li zájem, pak své sny tréninkem a pilí postupně uvádí ve skutečnost. ▶

Odborné (ale čtivě napsané) publikace Cirqueonu

Dalším velmi sympatickým rysem cirkusového umění obecně je naprostá nutnost plného bytí v přítomném okamžiku. Kdyby žonglér pustil svou mysl „na výlet“, dost pravděpodobně by mu brzy předměty, se kterými právě žongluje, popadaly. Kdyby se klaun nesoustředil na své publikum, mohlo by se mu snadno stát, že jeho vtipy a veselé kousky vůbec nepadnou na úrodnou půdu. Podobně je tomu i v pedagogice a obecně při práci s druhými lidmi. Být plně přítomný v daném okamžiku, naladit se na lidi, se kterými pracujeme (nebo pro které něco hrajeme) je podmínkou úspěchu. Tuším, že každý zná Werichovu poznámku o tom, že „když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl...“. Už dávno před Werichem na to samé upozorňoval Ralph Waldo Emerson. Ve svém dopise Sociální cíle (Social Aims) poukazyval na to, že by člověk (pedagog) měl být u sebe, plně v přítomném okamžiku, protože z takového stavu bude prýštit rozprava – ne nutně vázaná na slova, možná proběhne na rovině setkání, v tichu (Emerson & Carlyle, 2014). Na kvalitativní rozdíl mezi tím, když se pedagog plně soustředí či nesoustředí, naladí či nenaladí na lidi, se kterými pracuje, poukazuje M. Irwin a J. P. Miller (2016). Ti plně soustředění navíc připodobňují stavu plynutí (flow), jak o něm mluví Mihaly Csikszentmihalyi (1991) – ostatně na to poukazují i Jarchovský a Klusáková (2021). Irwin a Miller (2016) k tomuto tématu dodávají: Vědomá přítomnost a bytí v přítomné chvíli způsobí snížení pravděpodobnosti, že pedagog bude učit ze svého ega (...) Bude-li pedagog vyučovat ze sebe, z onoho místa, v němž je přítomný a pozorný, pak se výuka může stát více naplňující a obohacující zkušeností. (s. 88)

V knize Základy cirkusové pedagogiky jsem nenašel přímo zmínku o ideomotorickém tréninku, který dle mého názoru může (nejen) klaunům, akrobatům či žonglérům hodně pomoci při nácviku nových pohybových struktur. Využití vizualizace toho, jak provádíme náročné pohybové vzorce, nám může dopomoci odhodlat se k výkonu. Ideomotorický trénink totiž propojuje tělo i ducha. Teprve po tom, co hlava i tělo do sebe otisknou představu blížícího se pohybového vzorce, se můžeme naladit na výkon – v našich svalech i v myslí bude zároveň napětí i uvolnění a teprve v tu chvíli ze sebe můžeme dostat maximum. Zdánlivě protichůdné principy napětí a uvolnění existují spolu, a právě prožívání tohoto paradoxu, mnohdy dokonce v naladění se na něj,

vede k zábleskům prožití celku. V těch chvílích máme příležitost zahlédnout, jak celek vystupuje do neskrytosti, ale zároveň tento prožitek vede k úžasu a údivu, k vnitřní motivaci pracovat na sobě dál a zároveň toto vše umět (vy)pustit a nechat plynout.

V cirkusové pedagogice je jedním ze základních nástrojů rozvoje člověka (a jeho dovedností) hra. „Hra je záblesk dokonalé reality.“ (Jarchofský a Klusáková, 2021, s. 64) Hrou se mohou stát jakékoliv cirkusové disciplíny, obzvláště, když se dobře uvedou, zařadí, zrealizují a především pedagogicky zacílí. Hra má totiž tu výhodu, že nás sama umí vtáhnout do sebe a zcela pohltit. Rozdíl mezi cirkusovou pedagogikou a sportem obecně (např. gymnastikou) je dle Jarchofského a Klusákové (2021) v tom, že nácvik nových pohybových dovedností probíhá v gymnastice následovně: (hraní) – učení – hodnocení. Oproti tomu v cirkusové pedagogice je tomu takto: hraní – učení – předvádění (Desanghere, 2016). Celý proces od hraní po předvádění by měl být zábavou. Ta je důležitou součástí cirkusové pedagogiky. Není

totiž tolik důležité, CO se děti učí, ale JAK se tomu učí. O souvislosti s vnitřní motivací a vztahem k výkonu jsem již mluvil; v cirkusové pedagogice nejde o vítězství, nejde o to někoho porazit, ale o budování vztahu se svým tělem, o nadšení z objevování vlastních limitů, a tedy i o rozvoj sebevědomí.

Cirkusový pedagog by kvůli výše uvedeným důvodům měl dbát na to, aby se u mladých „cirkusáků“ nerozvinula závislost na potlesku a oceňování z vnějšku či potřeba neustálého porovnávání se mezi sebou (a to i přesto, že předvádění a zpětná vazba od druhých jsou důležitou složkou cirkusového umění). Především začátečníci by ale měli zažívat úspěch co nejvíce. Teprve postupně, se stoupající náročností aktivit je třeba připravit se na to, že časem přijde neúspěšný pokus (Jarchofský a Klusáková, 2021). Chyba je ale v nácviku cirkusových disciplín zcela přirozená – vždyť kterému žonglérovi kdy nespádl při nácviku míček? Přijetí chyby jako prostředku, kterým se učíme, se dále pojí s určitou mírou riskování a vstupem na neznámou půdu. ▶

Každý akrobat riskuje, že setže, každý klaun riskuje, že nebude pochopen. Určitá míra „bezpečného“ riskování je proto na jednu stranu objevováním svých možností a limitů a na druhou stranu manifestací svobody, prostředkem hledání vlastní identity a jedinečnosti.

Práce s chybou i přijetí risku jsou v rámci pedagogického působení možné jen tehdy, je-li dobře nastavené bezpečné prostředí. S tím souvisí další aspekt cirkusové pedagogiky, který je mi obzvláště sympatický – je-li dobře nastavena důvěra mezi učícími se „cirkusáky“ navzájem i ve vztahu k pedagogům, pak se otevírá velký prostor pro důvěru.

Vzájemná důvěra pak umožňuje i fyzický kontakt a doteky bez jakýchkoliv postranních úmyslů, které mohou vyústit v hluboký dialog, v setkání třeba i beze slov, až na rovině Já a Ty, jak o tom mluví Martin Buber (2005).

Fyzický kontakt a doteky jsou v dnešní společnosti čím dál vzácnější (obzvláště čím jsme starší) a dle mého názoru bychom si měli hýčkat příležitosti, kdy se navzájem můžeme bezpečně dotýkat, mít z toho oboustrannou radost, a především se setkávat v tělesném dialogu. V takovém prostředí pak lze plně rozvíjet principy cirkusové pedagogiky, které stojí na pedagogičnosti, uměleckosti, otevřenosti, vášnivosti a profesionálnosti (Jarchovský a Klusáková, 2021).

Ač se sám nikterak cirkusovou pedagogikou nezabývám, považuji ji za skvělý prostředek k rozvoji člověka. Důraz na zdravý vztah k výkonu, vnitřní motivaci a prozkoumávání vlastních limitů, důraz na bytí plně v přítomnosti, skloubení napětí a uvolnění zároveň, využívání herních principů, bezpečné prostředí jako hluboce zvědomělá podmínka dalšího rozvoje člověka, přijetí určité míry risku a práce s chybou, možnost